

Warszawa, 25.10.2022 r.

Prof. zw. dr hab. Zenon Trejnis
Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Raby- Schulze
na temat „Polityka równościowa w Siłach Zbrojnych
Rzeczypospolitej Polskiej

Recenzowana rozprawa doktorska wypełnia lukę jaka istnieje w polskiej literaturze oraz działalności badawczej nad procesem wdrażania polityki równościowej i wyrównania aktualnych nierówności jakie mają jeszcze miejsce w polskich siłach zbrojnych w kwestii służby kobiet.

Dysertacja doktorska „Polityka równościowa w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej” zawierająca analizę polityki równościowej w wojsku jest znaczącym przedsięwzięciem o walorach naukowo- badawczych, eksperckich i informacyjnych. Nowoczesne siły zbrojne, choć są organizacją totalną, aby dobrze wypełniać zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego muszą sprawnie i elastycznie dostosowywać swoje struktury, szkolenie, sprzęt i uzbrojenie, jak też zdolności operacyjne do bieżących i przewidywanych zagrożeń powstających w środowisku bezpieczeństwa, a zwłaszcza w bliskim otoczeniu własnego kraju. W większości armii NATO, w tym i wojsku polskim wprowadzono jednoznaczne przepisy i regulaminy dotyczące braku tolerancji do jakichkolwiek przejawów dyskryminacji płciowej. Dotyczy to zapewnienia równości możliwości wyszkolenia, awansu i obejmowania stanowisk tam, gdzie nie jest ograniczone innymi przepisami. Decyzja o sposobie wykorzystania kobiet w służbie wojskowej powinna znaleźć swoje miejsce i być zgodna ze strategią bezpieczeństwa narodowego państwa, a siły zbrojne powinny być przygotowane do ich służby i obecności w wojsku. Od dawna już kobiety w czasie konfliktów i wojen ponosiły ogromną odpowiedzialność za fizyczny, edukacyjny i gospodarczy byt swoich rodzin, za opiekę nad rannymi i za utrzymanie gospodarek narodowych. Były one i są nadal obiektami ataku w wypadku gwałtów wojennych, wymuszonych małżeństw, niechcianych ciąży, uprowadzeń i napaści. Działania kobiet służących w wojsku, a także feminizm i „ideologia gender” krytykujący militarne

rozwiązywanie konfliktów zbrojnych przyczyniają się do zapewnienia pokoju na poziomie lokalnym i globalnym. Między innymi dlatego tak ważną sprawą jest przejaw globalizowania się problematyki gender w zakresie walki o prawa kobiet. Natomiast w Polsce przeciwko wprowadzaniu polityki równości kobiet i mężczyzn jest pravicowo-nacjonalistyczna i populistyczna sprawująca aktualnie rządy partia PiS i katolicki biskupi, którzy nie mogą sobie poradzić ze zjawiskami pedofilii i homoseksualizmu u podległych sobie księży. Przecież pojęcie „gender” (płci kulturowej) to konstrukcja semantyczno- społeczna i kulturowa określająca, co to znaczy być kobietą czy mężczyzną w danym miejscu i czasie, tym samym należy ją odróżnić od płci biologicznej (sex). Feminizm anglosaski termin gender (rodzaj) nawiązuje do koncepcji gender roles- ról społecznych związanych z płcią i identyfikacją płciową. W polskiej literaturze przyjęto się za pośrednictwem tekstów zaangażowanych w feminizm określenie „płeć kulturowa” nie najszcześniejsze, bo sugerujące fenomen, który niekoniecznie pokrywa się z płcią fizyczną, podczas gdy w istocie chodzi o pewien społeczny aspekt płci fizycznej (por.: J.J. Pettman, Problematyka gender, w: Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych, pod. red.: J. Baylisa, S. Smitha, wyd. UJ, Kraków, 2008, s. 827; Studia Bezpieczeństwa, pod red. P.D. Williamsa, wyd. UJ, Kraków, 2012, s. 104).

Równość płci polega więc na akceptowaniu i w równym stopniu docenianiu różnic pomiędzy płciami oraz ich ról pełnionych w społeczeństwie, w tym także w wojsku. Pomimo, że kobiety już od dawna służą w wojsku w różnych rolach pełniąc funkcje poza administracyjne, bojowe i przywódcze w dalszym ciągu występują ograniczenia i bariery. W siłach zbrojnych państw członkowskich NATO jest ich od 0,3 procenta (Turcja) do 20 procent (USA, Węgry) w Polsce ok. 7,0 procent. Ustawa o obronie Ojczyzny z 11 marca 2022 r. art. 60 nie przewiduje w okresie pokoju obowiązkowej służby wojskowej dla kobiet, pozostawiając jednak furtkę do klasyfikacji wojskowej, ale tylko o określonych umiejętnościach i specjalizacjach. Natomiast w czasie wojny możliwy jest szerszy zasięg ochotniczy kobiet w wieku od 18 do 60 lat, a dla posiadających stopień podoficerski lub oficerski do 63 lat życia (Dz. U. z 2022 r. poz. 655, 974, 1725, art. 60).

Doktorantka w celu rozwiązania podjętego problemu badawczego, używając określenia „główna teza badawcza” przyjęła następującą kolejność czynności badawczych, wcześniej poprawnie formułując cel główny rozprawy. Według literatury metodologicznej następną czynnością powinny być „cele szczegółowe” lub „pytania

badawcze". Autorka przeszła od razu do „hipotez badawczych”. Twierdzenia zawarte w czterech hipotezach badawczych co prawda odpowiadają zawartości merytorycznej rozprawy lecz wówczas brak jest sformułowanej hipotezy, którą mogłaby być np. zmieniona „główna teza badawcza”. Przyjęta przez Autorkę cezura czasowa lata 1999-2019 co prawda właściwa, ale dopiero art. 60 Ustawy o obronie Ojczyzny z 11 marca 2022 r. reguluje służbę wojskową kobiet w Siłach Zbrojnych RP. Metody wykorzystane przez Doktorantkę w trakcie badań i analiz to: metoda decyzyjna, analiza danych zastanych, analizy instytucjonalno- prawne, metoda porównawcza oraz technika badawcza w formie kwestionariusza- ankiety. Rozprawę Autorka oparła na aktach prawnych, opracowaniach książkowych i artykułach naukowych polsko- i anglojęzycznych, analizach, raportach, leksykonach i słownikach oraz sprawozdaniach i źródłach internetowych. Spis wykorzystanych materiałów i źródeł (bibliografia) wynosi aż 35 stron, ponadto w rozprawie Autorka zamieściła 15 schematów, 22 tabele, 34 wykresy, które wzbogacają zawarte treści.

Pani mgr A. Raba- Schulze w swojej rozprawie dostarcza ogromnego zasobu wiedzy na temat polityki równości płci z perspektywy międzynarodowej i krajowej, jak też przedstawiła wręcz unikalną analizę służby kobiet w wojsku polskim. Podejmowana przez autorkę problematyka jest bardzo dobrze udokumentowana i chociaż niekiedy budzi wątpliwości to świadczy o edukacji i kompetencji.

Rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno- empiryczny i składa się z pięciu rozdziałów, wstępu i zakończenia, bibliografii oraz aneksu.

We wstępie Autorka przedstawiła cel główny, główną tezę badawczą, hipotezy i metody badań oraz zastosowane w pracy techniki i narzędzia badawcze. Można zauważyć jednak pewien chaos metodologiczny w ich usystematyzowaniu, zwłaszcza że każda hipoteza to twierdzenie teoretyczne, które wymaga praktycznego lub eksperymentalnego potwierdzenia prawdziwości opisu zjawiska. We wstępie zbyt lakonicznie Autorka przedstawiła też krytyczną ocenę wykorzystanych źródeł materialnych i elektronicznych oraz literatury naukowej wykorzystywanej podczas przygotowania rozprawy doktorskiej.

Rozdział pierwszy rozprawy doktorskiej zatytułowany „Równość płci z perspektywy bezpieczeństwa”. Autorka w tym rozdziale przedstawia katalog kategorii bezpieczeństwa w różnych wymiarach wyodrębniając jej nowy rodzaj, jakim jest gender security czyli bezpieczeństwo płci, słusznie podkreślając, że perspektywa gender poza wyjaśnieniem nierówności ekonomicznych, społecznych i politycznych

może być przydatne w wyjaśnianiu innych zjawisk społecznych. Autorka błędnie przyjmuje AON-owską / ASzW definicję sił zbrojnych, że jest to „wyspecjalizowany organ państwa” (s. 35). Wojsko w demokratycznym państwie nie jest organem władzy, a jedynie elementem/ instrumentem przymusu/ lub przemocy/ obok służb policyjnych i specjalnych, straży i inspekcji, jak dalej pisze Autorka (s 37) podlegającym władzom państwowym, cywilnej i demokratycznej kontroli, powinno zachować neutralność polityczną i apartyjność. W Polsce jak dotychczas, w świetle obowiązującego prawa nie funkcjonuje system zarządzania strategicznego bezpieczeństwem państwa. W podsystemie pozamilitarnym brak jest koordynacji działań ze względu na niedostosowane przepisy do potrzeb obronnych i brak przejrzystych zasad współpracy cywilno- wojskowej. Przygotowany przez władze PiS projekt ustawy o ochronie ludności i stanie klęski żywiołowej zawiera przepisy nieprzystające do demokratycznego państwa prawa i niezgodny z obowiązującą Konstytucją. Autorka słusznie podkreśliła w tym rozdziale, że w studiach nad bezpieczeństwem płeć nie stanowiła dotychczas przedmiotu badań i dopiero w podejściu feministycznym i konstruktywistycznym stała się obszarem badawczym. Feminizm zajął się problematyką równouprawnienia kobiet w sektorze bezpieczeństwa państwa.

Rozdział drugi „Polityka równościowa w prawie międzynarodowym i krajowym”. Doktorantka poświęciła omówieniu terminu „równość płci” w różnych kontekstach i perspektywach oraz dyskusjach. Słusznie podkreśliła, że równość płci polega na akceptowaniu i w równym stopniu docenianiu różnic między płciami oraz ich ról pełnionych w społeczeństwie (s. 72). Natomiast równość płci w ramach międzynarodowych i krajowych regulacjach prawnych, w kwestii udziału kobiet w sektorze bezpieczeństwa oznacza przede wszystkim ochronę i poszanowanie ich praw i dotyczy takich aspektów jak: proces rekrutacji, rozwój zawodowy, przeciwdziałanie dyskryminacji i patologicznym zachowaniem, a także pogodzenie służby wojskowej z życiem rodzinnym (s. 125). Cenna w tym rozdziale jest też analiza krajowych przepisów prawnych w sferze polityki równościowej ze wskazaniem instytucji odpowiedzialnych za realizację przedsięwzięć związanych z wprowadzeniem zasad równego traktowania kobiet.

Rozdział trzeci „Gender mainstreaming jako kluczowa strategia dla osiągnięcia równości płci” ukazuje w interesujący sposób jak uznana z lat 90. ubiegłego wieku za kluczową przez ONZ strategia wpłynęła, z jednej strony na proces osiągania równości płci i polityki równościowej, zaś z drugiej ile budzi kontrowersji przy próbie jej realizacji,

zwłaszcza w siłach zbrojnych, która doprowadzić powinna do zwiększenia liczby kobiet w wojsku i zrozumienia roli i znaczenia służby kobiet w sektorze bezpieczeństwa państwa. W polskiej armii pomimo postępów kobiety są wciąż niedoprezentowane i narażone na dyskryminacje ze względu na płeć.

Rozdziały czwarty i piąty poświęcone są problematyce służby kobiet w Siłach Zbrojnych RP. W rozdziałach tych Autorka omówiła realizację polityki równościowej oraz wyzwania i ograniczenia żołnierskiej służby zdrowia, a więc regulacje prawne dotyczące procesu rekrutacji, przebiegu służby i opinie o ich służbie i przydatności zarówno na stanowiskach dowódczych, jak i niższych. Przedstawione doświadczenia udziału kobiet żołnierzy w operacjach pokojowych i stabilizacyjnych potwierdzają znakomitą wręcz przydatność i umiejętność łączenia wyszkolenia wojskowego z pojedynczym nastawieniem oraz szukaniem rozwiązań kompromisowych w drodze negocjacji. Szczególnie cenne są opinie respondentów z przeprowadzonego przez Doktorantkę Kwestionariusza Ankiety na temat „Polityki równościowej w Siłach Zbrojnych RP” świadczą one o marginalizacji przez władze polityczne i wojskowe problematyki nie tylko strategii gender i polityki dotyczącej równości płci, ani kompleksowego planu czy strategii na rzecz równości płci. Polska nie posiada ani kompleksowego planu czy strategii na rzecz równości płci w wojsku, a wdrażanie programu na rzecz kobiet, pokoju i bezpieczeństwa nie odzwierciedla przyjętych deklaracji i zobowiązań. Praca ta potwierdza od ponad 30 lat głoszoną przeze mnie tezę, że w Polsce i wojsku brak jest „jasnej linii kierowania i dowodzenia”.

Wnioski i rekomendacje przedstawione przez Autorkę w zakończeniu rozprawy nie mogą pozostać bez echa. Wyniki badań oraz analiza dotychczasowego reformowania służby kobiet w wojsku i działań rządu na rzecz równości płci w Polsce, po odpowiednim opracowaniu powinny stać się podmiotem debaty narodowej w parlamencie, mediach i w wojsku (np. w formie raportu).

Rozprawę „Polityka równościowa w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej” pani mgr Aleksandra Raba- Schulze przedstawiła w czytelny i logiczny sposób. Praca napisana jest poprawnym językiem, a treści uzupełniają bogate dane, schematy, wykresy i tabele, a także wyczerpujące objaśnienia. Całość pracy dopełniają bogate materiały źródłowe i literatura oraz przypisy uzupełniające informacje zawarte w tekście rozprawy.

Konkluzje i wnioski

Rozprawa doktorska pani Aleksandry Raby- Schulze stanowi oryginalny i samodzielny dorobek naukowy i badawczy w zakresie polityki równościowej w Siłach Zbrojnych RP. Autorka prawidłowo zrealizowała założone we wstępie cele, główną tezę badawczą oraz hipotezy. Wskazane w recenzji niedociągnięcia nie pomniejszają pozytywnej oceny pracy doktorskiej.

Doświadczenia, opinie i wnioski przedstawione w pracy dotyczące polityki równościowej w polskim wojsku oraz państwach NATO zasługują na popularyzację w siłach zbrojnych i całym kraju. Pracę doktorską oceniam jako dobrą.

Recenzowana przeze mnie praca Pani mgr Aleksandry Raby- Schulze spełnia wymogi rozprawy doktorskiej i dlatego wnoszę do Wysokiej Rady Naukowej Instytutu Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Szczecińskiego oraz wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z/MS